

ESKİŞEHİR BAROSU DERGİSİ

Gizli Soruşturma Yapan Adli Kolluk Görevlisi

Prof. Dr. Berrin AKBULUT *

Öz

Kolluk görevlileri suç ve failini belirlemek ve suçla ilgili delilleri toplamak amacıyla, alıcı kılığına girerek veya sıradan bir kişi davranarak faaliyet gösterebilmektedir. Yargıtay bu şekilde faaliyet gösteren kişilere, gizli soruşturma yapan adli kolluk görevlisi adı vermektedir. Kolluk görevlilerinin bu şekilde faaliyet göstermelerinin hangi şartlarda kabul edileceği, elde ettikleri delillerin kullanıp kullanılmayacağı, kişileri suç işlemeye azmettirdikleri veya teşvik ettiklerinde cezalandırılıp cezalandırılmayacakları doktrin ve uygulamada belirlenmeye çalışılmakta, tartışmalara neden olmaktadır.

Yapılacak bu çalışmada yukarıda belirtilen hususlar Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları çerçevesinde açıklanmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler

Gizli soruşturma yapan adli kolluk görevlisi, azmettirme, teşvik etme, hukuka aykırı delil, Cumhuriyet savcısı.

* Profesör Doktor, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Muhakemesi Ana Bilim Dalı, bakbulut@selcuk.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8045-2784.

Bu makale hakem incelemesinden geçmiştir.

Gönderilme Tarihi: 7 Mayıs 2024 / Kabul Tarihi: 18 Mayıs 2024.

ESKİSEHIR BAR ASSOCIATION JOURNAL

Judicial Law Enforcement Officer Conducting a Confidential Investigation

Abstract

In order to identify the crime and its perpetrator and to collect the evidence related to the crime, law enforcement officers may operate by posing as a buyer or by acting as an ordinary person. The Court of Cassation refers to such persons as judicial law enforcement officers who conduct confidential investigations. The conditions under which such activities of law enforcement officers will be accepted, whether the evidence they obtain can be used, and whether they can be punished when they incite or encourage people to commit crimes are tried to be determined in doctrine and practice and cause discussions.

In this study, the above-mentioned issues will be explained within the framework of the decisions of the Constitutional Court and the European Court of Human Rights.

Keywords

Judicial law enforcement officers conducting confidential investigations, solicitation, incitation, unlawful evidence, public prosecutor.

I. KAVRAM VE ŞARTLAR

Gizli soruşturma yapan adli kolluk görevlisi, Yargıtay tarafından kullanılan bir kavramdır. Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK) m. 139'daki gizli soruşturmacıdan¹ ayırmak için gizli soruşturma yapan adli kolluk görevlisi kavramı kullanılmaktadır. Yargıtay tarafından Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) kararları ve CMK'nin düzenlemesi göz önünde bulundurularak CMK'nin 139. maddesi dışında kalan suçlar yönünden adli kolluk görevlisinin kimliğini gizleyerek suç delillerini elde etmek ve suç faillerini yakalamak için faaliyette bulunması halinde gizli soruşturma yapan adli kolluk görevlisinin varlığı kabul edilmektedir². Yargıtay'a göre gizli soruşturma yapan adli kolluk görevlileri, kışkırtıcı ajan gibi hareket edemezler. Suç işleme kararı olmayan bir kimsede, suç işleme kararı verdirtemezler³. Yargıtay gizli soruşturma yapan adli kolluk görevlisi kavramını tercih ederken doktrinde kışkırtıcı ajan veya ajan-provokatör kavramı kullanılmaktadır. Kışkırtıcı ajan veya ajan-provokatör, devlet organlarının kontrolü veya himayesi altında diğer kişileri suç işlemeye sevk eden kişi anlamında kullanılmaktadır. Kışkırtıcı ajanın herhangi bir kişi veya kolluk görevlisi olabileceği kabul edildiği gibi⁴ kolluk görevlisi için ajan provokatör, herhangi bir kişiye ise kışkırtıcı ajan ibaresini kullanan yazarlar da bulunmaktadır⁵.

Gizli soruşturma yapan adli kolluk görevlisi için CMK'nin 160 ve devamı maddeleri uyarınca Cumhuriyet savcısı tarafından görevlendirme yapılması gerekir. Görevlendirmenin kural olarak yazılı, ancak acele hallerde sözlü olarak da yapılması mümkündür. Sözlü emrin, en kısa sürede yazılı olarak da bildirilmesi gerekmektedir (CMK m. 161/3). Adli kolluk görevlileri, suç teşkil eden bir olayla karşılaştıklarında el koydukları olayları, yakalanan kişiler ile uygulanan tedbirleri emrinde çalıştıkları Cumhuriyet savcısına derhâl bildirecek ve onun emri çerçevesinde de hareket

¹ Gizli soruşturmacı koruma tedbiri ilk kez 4422 sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu ile düzenlenmiştir. 5271 sayılı CMK ile gizli soruşturmacı koruma tedbiri yeniden düzenlenmiş ve 139. maddede hükme bağlanmıştır.

² CGK, 30.06.2015, E. 2015/10-233, K. 2015/258; Yargıtay 4. CD, 23.06.2022, E. 2020/16445, K. 2022/15901; Yargıtay 4. CD, 13.04.2022, E. 2020/6996, K. 2022/10061.

³ Yargıtay 18. CD, 28.06.2016, E. 2015/24056, K. 2016/14287; Yargıtay 18. CD, 27.06.2016, E. 2015/23774, K. 2016/14240; Yargıtay 18. CD, 16.05.2016, E. 2015/23934, K. 2016/10544.

⁴ ÖZBEK, Veli Özer/DOĞAN, Koray/BACAŞIZ, Pınar: *Türk Ceza Hukuku, Genel Hükümler*, 10. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019, s. 531.

⁵ EREM, Faruk/DANIŞMAN, Ahmet/ARTUK, Mehmet Emin: *Ceza Hukuku, Genel Hükümler*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 1997, s. 419.

edebilmektedirler (CMK m. 161/2). Adli kolluk görevlisinin bu şekilde Cumhuriyet savcısının emri çerçevesinde hareket ettiği ve kimliğini gizlemesi halinde de kurallara uygun hareket eden adli kolluk görevlisinden bahsedilebilecektir. AİHM de, sınırların belirlendiği ve güvence altına alındığı durumlarda gizli soruşturma yapılmasını kabul etmektedir⁶. Cumhuriyet savcısının yazılı veya sözlü emri olmadan ya da Cumhuriyet savcısına bilgi vermeden kimliğini gizleyerek adli işlem yapan adli kolluk görevlisinin eylemi hukuka aykırı olacak⁷ ve elde ettiği deliller suçun ispatında kullanılamayacaktır (CMK m. 217/2)⁸.

Gizli soruşturma yapan adli kolluk görevlisi “*Cumhuriyet savcısının emri doğrultusunda ve genel yetkileri ile görevleri kapsamında, suç ve failini belirlemek ve suçla ilgili delilleri toplamak amacıyla, alıcı rolüne girerek, suça azmettirmeden veya teşvik etmeden*” hareket edebileceklerdir (örneğin uyuşturucu madde alabileceklerdir). Yargıtaya göre, “*adli kolluk görevlilerinin amacı, uyuşturucu veya uyarıcı madde satın almak değil sanıkların buldukları mahalde uyuşturucu veya uyarıcı madde ticareti yapan kişileri tespit ederek, bu suça ilişkin delilleri toplamak olup, aldıkları uyuşturucu maddeyi devralma ve mal edinme iradeleri bulunmadığından, somut olayda gerçek bir alım satım söz konusu olmayıp, gerçekleştirilen eylem sanığın suçunu delillendirme işlemidir*”⁹. Gizli görevlinin işlenen veya işlenmek üzere olan suçu ortaya çıkartmak için

⁶ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İkinci Daire Burak Hun-Türkiye Davası, 15 Aralık 2009, Başvuru No: 17570/04.

⁷ “*Somut olayda; yukarıda sözü edilen yasal düzenlemelere aykırı şekilde, Cumhuriyet savcısının CMK'nin 160 vd. maddelerine göre yaptığı yazılı veya sözlü bir görevlendirme bulunmaksızın, ihbar üzerine tutanak görevlisi polislerin sanığı arayıp fuhuş için kendilerini misafir edip edemeyeceklerini sordukları, sanığın misafir edeceğini söylemesi üzerine kolluk görevlilerinin inceleme dışı sanığı takip ederek sanığa ait adrese gittikleri, müştekinin burada bulunduğu, müşteki ile polislerin 50,00 TL karşılığında fuhuş için anlaşmışları, polis memurunun müşteki ile odaya geçtikten sonra kolluk görevlilerinin kimliğini açıkladıkları, ardından işlem yapılmak üzere Cumhuriyet Savcılığına haber verilerek diğer işlemlerin gerçekleştirildiği anlaşılmıştır. Sanığın, yukarıda açıklanan eylem nedeniyle fuhuş suçundan cezalandırılması istemiyle kamu davası açılıp bu eylem nedeniyle cezalandırılmasına karar verilmiş ise de, yukarıda belirtilen ilkelere uygun bir gizli soruşturma için adli kolluk görevlendirmesi yapılarak elde edilmiş bir delil bulunmadan, kolluk görevlilerinin müdahalesi olmaksızın, sanığın aşamalarda atılı suçu işlemediğine ilişkin savunmasının aksine cezalandırılmasına yeter kuşkuyu aşan kesin ve yeterli delil bulunmadığı gözetilmeden, sanık hakkında mahkûmiyet hükmü kurulması, Kanuna aykırı*”, Yargıtay 4. CD, 23.06.2022, E. 2020/16445, K. 2022/15901. Aynı yönde Yargıtay 4. CD, 13.04.2022, E. 2020/6996, K. 2022/10061.

⁸ Yargıtay 4. CD, 23.06.2022, E. 2020/16445, K. 2022/15901; Yargıtay 4. CD, 13.04.2022, E. 2020/6996, K. 2022/10061.

⁹ CGK, 30.06.2015, E. 2015/10-233, K. 2015/258.

şüphelilerle temas kurarak suçüstü yakalanmalarını sağlaması AİHM tarafından da Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne (AİHS) uygun bulunmaktadır¹⁰. Bunun için yetkili makamların bilgisi dahilinde yetkileri sınırlandırılmış şekilde hareket etmeleri gerekir¹¹. Mahkeme sadece kolluk görevlilerini değil, kolluk görevlileriyle işbirliği içinde hareket eden kişilerin eylemlerini de kabul etmektedir. Mahkeme, Lüdi/İsviçre Kararında¹² adil yargılanma hakkının ihlal edildiğini kabul etmemiştir. Zira olayda İsviçre makamları, Alman polisi tarafından haberdar edilmiş ve polisin eylemi tetkik hakiminin (soruşturma

---

¹⁰ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İkinci Daire Burak Hun-Türkiye Davası, 15 Aralık 2009, Başvuru No: 17570/04; Vlachos/Yunanistan, 18 Eylül 2008, Başvuru No: 20643/06. "...Ancak kolluk görevlilerinin, CMK'nin 160 ve devamı maddeleri uyarınca Cumhuriyet savcısının emri doğrultusunda ve genel yetkileri ile görevleri kapsamında, suç ve failini belirlemek ve suçla ilgili delilleri toplamak amacıyla, alıcı rolüne girerek, suça azmettirmeden veya teşvik etmeden şüpheliden uyuşturucu madde satın alması mümkündür. Bu durumlarda adli kolluk görevlisinin 5271 sayılı CMK'nin 139. maddesi uyarınca değil, 160 ve devamı maddeleri uyarınca görevlendirilmesi yeterlidir. (Yener Ünver-Hakan Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku Ders Kitabı, 9. Bası, Adalet Yayınevi, Ankara, 2014, s. 474) Gizli görevlinin işlenen veya işlenmek üzere olan suçu ortaya çıkartmak için şüphelilerle temas kurarak suçüstü yakalanmalarını sağlaması Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından da Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine uygun bulunmuştur (AİHM'nin Lüdi/İsviçre, 15.06.1992 gün ve 12433/1986 sayılı kararı). Ancak görevlinin suç işlemeye niyeti olmayan kişileri suç işlemeye teşvik ve azmettirmesi AİHS'nin ihlali olarak kabul edilmiştir (AİHM'nin Teixeira de Castro/Portekiz, 09.06.1998 gün ve 25829/94 sayılı kararı). Somut olayda; sanıklar Menekşe ve Yeliz'e isnat olunan uyuşturucu madde ticareti suçunun "örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenmemiş olması" nedeniyle, mahkemece 5271 sayılı CMK'nin 139. maddesi uyarınca "gizli soruşturmacı" görevlendirilmesine karar verilmesi isabetli olmayıp, alıcı rolüne girerek sanıklardan uyuşturucu madde satın alan görevlilerin gizli soruşturmacı değil gizli soruşturma yapan adli kolluk görevlileri olarak kabul edilmeleri gerekir. Bu görevlilerin ancak "suça azmettirmeden veya teşvik etmeden" elde ettikleri deliller hukuka uygun olacaktır. Kolluk görevlilerince, öncelikle suç işlenmesinin önlenmesi için gerekli tedbirlerin alınması, suç işlenmesinden sonra ise işlenmiş olan suçun tespit edilerek, bu konudaki delillerin toplanması ve suç işlediği belirlenen kişinin başka bir suç işlemeye yönlendirilmeden yakalanıp adalet önüne çıkarılması gerekirken, şüphelinin ceza sorumluluğunu artıracak şekilde davranışlarda bulunmaları halinde gerek Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 2. maddesinde düzenlenen "hukuk devleti" ilkesi, gerekse Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesinde hüküm altına alınan "adil yargılanma" hakkı ihlal edilmiş olacaktır", CGK, E. 2014/10-843, K. 2015/280; CGK, E. 2014/10-848, K. 2015/136.

¹¹ BİRTEK, Fatih: "Teixeira De Castro / Portekiz Davası (44/1997/828/1034)", *TBB Dergisi*, 2010, Sayı 91, s. 424.

¹² "Alman polisince uyarılan kanton yetkilileri, İsviçre'deki uyuşturucuyu satmayı amaçlayan geniş kaçakçı ağına sızması için yeminli bir görevli seçmişlerdir. Operasyonun amacı, uyuşturucunun teslim edildiği sırada kaçakçıları yakalamaktır. Bu nedenle Toni, kendisine 200.000 İsveç frangı değerinde 2kg. kokain satmaya hazır olduğunu söyleyen başvurulanla iletişim kurmuştur", CENGİZ, Serkan/DEMİRAĞ, Fahrettin/ERGÜL, Teoman/MCBRIDE, Jeremy/TEZCAN, Durmuş: *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları İşığında Ceza Yargılaması Kurum ve Kavramları*, Türkiye Barolar Birliği, Ankara, 2008, s. 85.

hakiminin) bilgisi dahilinde gerçekleştirilmiştir. Ayrıca Alman polis memurlarının rolünün gizli bir ajan olarak sınırlandırılmış olduğunu kabul etmiştir¹³.

Kimliğin gizlenerek yapılan adli işlem doğrudan uygulanan bir işlem niteliğinde olmayıp ikincil bir işlemdir. Dolayısıyla bu tedbirin gerekliliği ve orantılılığının mutlaka Cumhuriyet Savcısı tarafından denetlenmesi gerekmektedir¹⁴. Gerekli ve orantılı olmadığı hallerde Cumhuriyet savcısının emir vermemesi gerekmektedir. Bu halde hukuka aykırı emrin varlığı söz konusu olacaktır (TCK m. 24). Emrin sorgulanmadığı, yerine getirilmesinin zorunlu olduğu hallerde emrin yerine getirilmesinden doğabilecek sorumluluk Cumhuriyet savcısına ait olacaktır (CMK m. 161/3 kapsamına giren sözlü emirlerde). Emrin hukuka aykırılığının denetlenebildiği hallerde ise emrin denetlenmesi, emrin hukuka aykırılığı noktasında kolluk görevlisinin hataya düşmesi durumunda ise TCK m. 30/4 uygulanması gerekmektedir. Yargıtay verilen emrin suç teşkil ettiğini bildiği ancak emrin bağlayıcı olduğunu zannettiği olaylarda yerinde olmayarak sorunu 30/4 kapsamında çözmektedir. TCK m. 30/4'ün uygulanması için kişinin fiilin suç teşkil ettiğini, hukuka aykırılık oluşturduğunu bilmemesi gerekir. Belirtilen durumda ise görevli fiilin suç teşkil ettiğini bilindiğinden TCK m. 30/4 uygulanamaz¹⁵. Verilen emrin hukuka aykırı olduğu ve denetleme imkânı bulunduğu bir durumda, görevlinin bu emrin yerine getirilmesi zorunlu olan bir emir olduğunu düşünerek yapması halinde ise TCK m. 30/3 kapsamında kusurluluğu ortadan kaldıran veya azaltan sebeplerin maddi şartlarında hata

---

¹³ BİRTEK, s. 424.

¹⁴ Yargıtay 4. CD, 23.06.2022, E. 2020/16445, K. 2022/15901; Yargıtay 4. CD, 13.04.2022, E. 2020/6996, K. 2022/10061.

¹⁵ “Sanığım, işlediği fiilin bir haksızlık teşkil ettiğini bilmesine rağmen, esasen hukuk düzeninde kabul edilmeyen “konusu suç teşkil eden emrin ifası”nın, askeri hiyerarşi içinde mutlak itaat ve emrin muhtevasını sorgulayamama ilkelerinin sonucu olarak bağlayıcı olduğu hususunda kaçınılmaz bir yanılığa düşüp düşmediği; olağan dönemlerde de aranan, failin bilgi düzeyi, gördüğü eğitim, yaşı, rütbe ve görevi, içinde bulunduğu sosyal ve kültürel çevre koşulları gibi kriterlerin, siyasi tarihi itibarıyla darbe geleneğinin demokrasi kültüründen daha baskın olduğu ülkede suç tarihi itibarıyla yaşanan kalkışmanın olağanüstü şartları nazara alınarak değerlendirilmesi, mevcut irade ve bilgisini, eylemin haksızlığını algılama, davranışlarını bu algılamaya doğrultusunda yönlendirme ve böylece haksızlığı tercih etmeme bakımından kendisinden beklenebilen tercih ve tutum noktasında kullanıp kullanmadığı ex ante bir değerlendirmeye tabi tutulduğunda hukuka uygunluk nedenlerinin varlığında kaçınılmaz bir yanılığa düştüğünün kabul edilmesi gerekmele, kaçınılmaz izin yanılıgı kusuru tamamen ortadan kaldıracığından TCK'nın 30/4 maddesi delaletiyle, 5271 sayılı CMK'nın 223/3-d maddesi gereğince ceza verilmesine yer olmadığına karar verilmesi gerektiğinin gözetilmemesi”, Yargıtay 3. CD, 09.06.2022, E. 2021/15268, K. 2022/3386.

söz konusu olacaktır. Konusu suç teşkil eden emrin ise hiçbir şekilde yerine getirilmemesi, aksi takdirde hem emri verenin hem de emri yerine getiren kişinin sorumluluğu söz konusu olacaktır (TCK m. 24).

Gizli soruşturma yapan adli kolluk görevlisinin işlem yaptığı hallerde gizli görevlinin tutanakları suçun ispatında belirleyici, esas faktör olmaması gerekmektedir. Sadece tutanıklara dayanarak değerlendirme yapılmamalıdır. Başka delillerle desteklenmesi gerekmektedir¹⁶. AİHM, Teixeira De Castro/Portekiz Kararında temel olarak iki polis memurunun ifadelerine dayanılarak başvuranın mahkûm edildiğini kabul ettiği olayda hak ihlali kararı vermiştir¹⁷. Kolluk görevlisinin tutanağı başka delillerle birlikte delil olarak kullanılıyorsa mutlaka kolluk görevlilerinin dinlenmesi, sanığa kolluk görevlilerini sorgulama, kolluk görevlilerin beyanlarına karşı savunma yapma imkânı verilmelidir¹⁸. AİHM, mahkûmiyet kararının birden fazla delile dayanılarak verildiği hallerde, delillerden biri olmaksızın failin suçu işlediği noktada vicdani kanaat oluşamayacağı hallerde, mahkûmiyet kararının verilmesi için sanığa esaslı delili test etme imkânının verilmesini kabul etmektedir¹⁹.

II. GİZLİ SORUŞTURMA YAPAN ADLİ KOLLUK GÖREVLİSİNİN HUKUKA AYKIRI HAREKETİ VE DELİL ELDE ETMESİ

Gizli soruşturma yapan adli kolluk görevlisi uygulaması kabul edilmekle birlikte, suç işleyen kişileri yakalamak ve delil elde etmek için hareket ederken kişileri suça azmettirmemesi, teşvik etmemesi gerekmektedir. Aksine uygulama, yani görevlinin suç işlemeye niyeti olmayan kişileri azmettirmesi veya suç işlemeye teşvik etmesi AİHS m. 6'da düzenlenen adil yargılanma hakkının ihlali niteliği taşımaktadır²⁰. AİHM'nin önüne gelen bir olayda polis memurlarının suça teşvik ettiklerini kabul etmiştir²¹.

¹⁶ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İkinci Daire Burak Hun-Türkiye Davası, 15 Aralık 2009, Başvuru No: 17570/04.

¹⁷ Teixeira De Castro/Portekiz Kararı, 9 Haziran 1998, 44/1997/828/1034.

¹⁸ Yargıtay 4. CD, 23.06.2022, E. 2020/16445, K. 2022/15901.

¹⁹ KARAKEHYA, Hakan: *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 5. Baskı, Nisan Kitabevi, Eskişehir, 2023, s. 434.

²⁰ Vlachos/Yunanistan Kararı, 18 Eylül 2008, Başvuru No: 20643/06; Teixeira de Castro ve Vanyan/Rusya Kararı, 15 Aralık 2005, Basvuru No: 53203/99,

²¹ “8. Mr. Francisco Teixeira de Castro, 1995 yılında doğmuş, Campelos'te (Guimaraes) yaşayan bir Portekiz vatandaşıdır. Söz konusu tarihte bir tekstil fabrikasında çalışmış ve hapis hanesinden serbest bırakıldığı zamandan beri iş bulamamıştır. A. İki polis görevlisinin müdahalesi ve

Mahkemeye göre, “Yetkili makamların, Teixeira de Castro'nun uyuşturucu satıcısı olduğundan şüphe etmek için iyi bir nedeni olmadığı anlaşılmaktadır. Aksine, sabıka kaydı bulunmamaktadır ve hakkında hazırlık soruşturması başlatılmamıştır. Kendisiyle yalnızca V. S. ve E. O.'nun aracılığını yaptıkları sırada karşılaşan polis memurları da kendisini tanımamaktaydı. Ayrıca, uyuşturucu başvuranın evinde değildi. Uyuşturucuları, kendisinin de başka bir kişiden elde ettiği üçüncü bir şahıstan edinmiştir. Yüksek Mahkeme kararı da yakalandığı sırada başvuranın polis memurlarının aradığı miktardan fazla uyuşturucuya sahip olduğunu ve polisin kendisinden yapmasını istediğinden öteye geçtiğini ... göstermemektedir. Hükümet'in, başvuranın suçları işlemek durumunda kaldığına ilişkin iddiasını destekleyen deliller mevcut değildir. Bu koşullardan anlaşılması gereken, söz konusu iki polis memurunun, esasen pasif olarak Teixeira de Castro'nun suçunu soruşturmakla kalmayıp suçun işlenmesine teşvik edici bir etki yarattıklarıdır”²².

---

başvuranın yakalanması 9. Uyuşturucu ticaretinin gözetlenmesi operasyonunu ile ilgili olarak, Famaliçao polis merkezi Kamu Güvenliği Polisi'nden (PSP) iki sivil polis memuru, kendi tüketimi için esrar satın almaktan ikinci derece uyuşturucu ticaretinin şüphelisi olan V. S. ile defalarca kişisel ilişki kurmuştur. Sivil polisler, V. S. vasıtasıyla, ondan birkaç kilo esrar satın almak istediklerini teklif edip, ona uyuşturucuyu sağlayan kişinin kimliğine ulaşabileceklerini ümit etmişlerdir. Onların polis memuru olduğunun farkında olmayan V. S. bir uyuşturucu sağlayıcısı bulmaya razı olmuş ancak, iki görevlinin ısrar etmiş olmasına rağmen, V. S. her hangi bir sağlayıcı bulamamıştır. 10. 30 Aralık 1992 tarihinde, gece yarısından kısa süre önce, iki polis memuru V. S.'nin evine gidip eroin satın almak istediklerini belirtmiştir. V. S., Francisco Teixeira de Castro dan, biraz eroin bulabilecek biri olarak bahsetmiş ve ancak Francisco Teixeira de Castro'nun adresini bilmediği için adresi F. O. dan tedarik etmesi gerekmekteydi. Daha sonra dördü birlikte alıcı olduğu iddia edenlerin (gizli polislerin) aracında, başvuranın (Francisco Teixeira de Castro) evine gitmişlerdir. Başvuran Francisco Teixeira de Castro, F.O'nun isteği üzerine dışarıya çıkmış ve iki polis memurunun bulunduğu otomobile binmiş ve V.S. ile birlikte burada bulunmuştur. Polis memurları, Portekiz Bankası'ndan temin ettikleri bir para çantası göstererek, 200.000 escudo (PTE) fiyat üzerinden 20 gram eroin satın almak istediklerini söylemişlerdir. 11. Mr. Teixeira de Castro eroin tedarik etmeyi kabul etmiş ve F.O.'nun eşliğinde, kendi arabası ile başka birinin (J.P.O) evine gitmiştir. J.P.O ise, başka birinden, birinin ağırlığı on gram, diğer ikisinin ağırlığı beşer gram olan üç eroin poşeti temin etmiş ve döndüğünde para ile takas etmek suretiyle onları başvuran (Mr. Teixeira de Castro) teslim etmesine rağmen aldığı para miktarının 100.000 PTE'nin üstünde olduğunu tam olarak bilmemekteydi. 12. Daha sonra başvuran, uyuşturucuları V. S.'nin evine götürmüş ve V.S. bu arada dışarıda bekleyen iki polis memurunun yanına geri dönmüş ve evin içerisinde pazarlık yapmıştır. Polis memurları, V. S.'nin davetiyle içeriye girmiş; daha sonra başvuran cebindeki eroin poşetlerinden bir tanesini dışarı çıkardığı sırada, iki polis memuru kimliklerini açıklamış ve başvuranı, V. S. ve J.P.O yu saat 02.00 sıralarında yakalamıştır”, Bkz.: BİRTEK, s. 414, 415.

²² CENGİZ/DEMİRAG/ERGÜL/MCBRİDE/TEZCAN, s. 85

Yukarıda belirtilenlerden de anlaşıldığı gibi gizli soruşturma yapan adli kolluk görevlisinin suç işlemeye niyeti olmayan kişileri azmettirmesi veya suç işlemeye teşvik etmesi kabul edilmemektedir. Somut olayda kolluk görevlilerinin faili suça kışkırtması ve mücadelesi olmadan suçun işlendiğine dair delil elde edilemiyorsa, polis memuru hukuka aykırı davranmış ve adil yargılanma hakkı ihlal edilmiştir²³. Dolayısıyla kolluk görevlileri kişileri suç işlemeye azmettirmeyecekler veya teşvik edemeyecekler, etmişlerse de elde ettikleri delil kullanılamayacaktır. Anayasa Mahkemesine göre, “*daha önce işlenmiş olduğu iddia edilen bir suça ilişkin şüphenin söz konusu olmadığı durumlarda, devletin kamu görevlileri aracılığıyla suç işleyebileceği tahmin edilen kişilerin suç işlemesine imkân verebilecek bir ortamı hazırlaması ve böylelikle kişilerin suç işlemesine imkân sağlaması kabul edilmemektedir. Böyle bir durumda hukuk devleti ilkesine aykırı olarak başlatılan soruşturma kapsamında kişilerin cezalandırılması yoluna gidilmesi adil yargılanma hakkı kapsamında hakkaniyete uygun yargılanma hakkıyla bağdaşmaz*”. Mahkemeye göre, görevlilerin edilgen (pasif) bir tutum takınıp, suçun işlenmesinde aktif olarak rol almamaları gerekmektedir²⁴. AİHM, kolluk görevlilerinin provokasyonu (tuzağa düşürmesiyle) toplanan delillerin kullanılmasını kamu yararının haklı kılamayacağını belirtmektedir. Böyle bir uygulamanın sanığı, *ab initio*’dan ve esasen adil yargılama hakkından yoksun bırakır nitelikte olduğunu ifade etmektedir²⁵. AİHM’e göre “*kolluk görevlilerinin müdahalesi olmadan söz konusu suçun işlenebileceğini gösterir somut bir olgu mevcut olmadığı hâlde bu görevlilerin aktif olarak bir suçun işlenmesine etkili olmaları hâlinde yargılama hakkaniyete uygun yürütülmemiş ve Sözleşme’nin 6. maddesi ihlal edilmiş olur*”²⁶. Ancak sanığın suç işleme potansiyeline sahip bir kişi olması ve somut olayda görevlinin müdahalesinden önce failin suç işleme hazırlığında olduğunun başka delillerle ispatlanması halinde elde edilen delilin kullanılması mümkündür²⁷. Polis memurlarının faili suça kışkırtması ve müdahalesi olmadan suçun

²³ Yargıtay 18. CD, E. 2015/23578, K. 2017/2268.

²⁴ Anayasa Mahkemesi, Muhsin Hükümdar Başvurusu (2), K.T.5.3.2020, Başvuru No. 2016/69274.

²⁵ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İkinci Daire Burak Hun-Türkiye Davası, 15 Aralık 2009, Başvuru No: 17570/04.

²⁶ Anayasa Mahkemesi, Muhsin Hükümdar Başvurusu (2), K.T.5.3.2020, Başvuru No. 2016/692.

²⁷ “15 Mart 2001 tarihinde, polis tarafından yürütülen bir operasyon çerçevesinde, alıcı gibi davranan X isimli bir kişi başvuruları cep telefonundan aramış ve kendisine on beş tablet esktasy temin etmesini istemistir. Başvuran teklifi kabul etmiş ve Ö.V. isimli bir kişi ile iletişime geçmiştir. Ö.V., talep edilen uyuşturucuyu kargo yolu ile başvurana göndermiştir. 16 Mart 2001 tarihinde, başvurana, önce, kargoyu almak için kargo şirketine gitmiş ve ardından, kargoyu teslim etmek için

işlendiğine dair delil elde edildiğinde de suçu işleyen kişinin cezalandırılmasında hukuka aykırılık görülmemektedir²⁸. Dolayısıyla ister herhangi bir kişinin isterse kolluk

X adlı kişi ile arabasında buluşmuştur. Başvuran, X'e onbeş tablet esktasy vermiş ve karşılığında, seri numaraları alınmış 300.000.000 eski Türk Lirası (yani söz konusu dönemde yaklaşık 335 Euro) almıştır. Parayı almasının hemen ardından, başvuran, suçüstü yakalanmıştır. Polis memurları, başvuranın üzerinde, 333.475.000 TL (olayların meydana geldiği dönemde, yaklaşık 375 Euro), 200 Amerikan Doları, 9 tablet esktasy ve 0,42 gram esrar ele geçirmiştir... Mevcut davada, AİHM, polis operasyonu çerçevesinde müdahil olan ve alıcı olarak davranan X takma adlı bir kişinin kendisine ekstasy tabletleri temin etmesi için başvurunu cebinden aradığını, başvuranın bu talebi kabul ettiğini, talep edilen uyuşturucuları getirttiğini, polis memurlarının başvuranı, uyuşturucuları verdiği sırada suçüstü yakaladıklarını, bilahare başvuranın, uyuşturucu edinmek ve satmak suçundan mahkûm edildiğini gözlemlemektedir. AİHM, başvuran tarafından istlenen suç oluşuran unsurlara, yani uyuşturucu edinme ve satma suçuna ajan X'in neden olduğu görüşündedir. Nitekim söz konusu ajan, Hun'un suç teşkil eden eylemini sadece pasif bir şekilde incelememiş, başvuranı telefonla arayarak ve kullanımı ve satışı yasa ile yasaklanan madde temin etmesini talep ederek başvuranı suça azmettirmiştir. Başka bir deyişle, Hükümet'in ifadelerinin aksine, başvuran suç işleme potansiyeline sahip olmuş olsa bile, dosya unsurlarına göre, somut hiçbir unsur, ajan X'in müdahalesinden önce, başvuranın suç teşkil eden bir eylem hazırlığında olduğunu ortaya koymamıştır. Bu bağlamda AİHM, özellikle, başvuranın adli sicilinin temiz olmasını ve organize bir örgütün söz konusu olmamasını dikkate almaktadır. Mevcut davada söz konusu az miktardaki uyuşturucu başvuranın evinde bulunmamıştır. Başvuran, ajan X'in talebi üzerine, uyuşturucuyu üçüncü bir kişiden temin etmiştir", Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İkinci Daire Burak Hun-Türkiye Davası, 15 Aralık 2009, Başvuru No: 17570/04.

²⁸ "Ancak parada sahtecilik, uyuşturucu madde ticareti ile fuhuş gibi suçlarda faille ulaşmak ve delil elde etmek amacıyla kolluk görevlisinin kimliğini gizleyerek delil toplanmasının hukuka uygun olup olmadığı ile bunun hangi hallerde hukuka uygun sayılacağıın tespiti gerekir. Yargıtay Ceza Genel Kurulu 12.05.2015 tarih, 2014/10-454 esas, 2015/156 karar sayılı kararında CMK'nin 139. maddesi dışındaki suçlar yönünden de kolluk görevlilerinin CMK'nin 160 vd. maddeleri uyarınca Cumhuriyet Savcısının emri doğrultusunda ve genel yetkileri ile görevleri kapsamında, suç ve failini belirlemek ve suçla ilgili delilleri toplamak amacıyla alıcı rolüne girerek suça azmettirmeden ve teşvik etmeden şüpheliden uyuşturucu madde satın almasını mümkün görmüştür. Aynı kararda bu durumda görev yapan görevlinin gizli soruşturmacı değil "gizli soruşturma yapan adli kolluk görevlisi" olduğunu, gizli soruşturma yapan adli kolluk görevlisinin suça teşvik etmeden veya azmettirmeden elde ettiği delillerin hukuka uygun olacağına hükmetmiştir. AİHM verdiği kararlarda, gizli soruşturma yapan adli kolluk görevlisi yöntemine başvuru halinde, yapılan başvuruları AİHM'nin 6. maddesi kapsamında ele almaktadır. Aşağıda AİHM kararlarında kabul edilen ilkelere yer verilecektir. Öğretide "gizli soruşturma yapan adli kolluk görevlisinin "CMK'nin 160 vd. maddeleri uyarınca görevlendirilmesi yeterli görülürken, ...uygulamada sıkça başvuru ve muhakemede tanık olarak dinlenebilen gizli soruşturma yapan polis tedbirinin kapsam ve sınırlarının belirsizliği bakımından bunun hukuk devleti bakımından ciddi sorunlar yarattığı düşüncesindedir. (Prof. Dr. Veli Özer ÖZBEK) (CHKD. Cilt 2. sayı 1-2-2014 s. 142.) Dairemizce YCGK kararları, AİHM kararları ve CMK'deki düzenleme bir arada değerlendirildiğinde CMK'nin 139. maddesi dışında kalan suçlar yönünden adli kolluk görevlisinin kimliğini gizlemesi halinde rolü "gizli soruşturma yapan adli kolluk görevlisi" olarak kabul edilmektedir. Bu kişinin elde ettiği delillerin hukuka uygun kabul edilebilmesi için aşağıda belirtilen koşulların varlığı aranmaktadır. 1-) Gizli soruşturma yapan adli kolluk görevlisi hiçbir zaman kışkırtıcı ajan gibi hareket edemez. Önceden failde bulunmayan suç işleme kastı yaratılarak, fail suç işlemeye azmettirilmemelidir. Her ne kadar organize suçlardaki artış uygun önlemler alınmasını gerektirse de adil yargılamadan vazgeçilmemeli bu sebeple amaca ulaşmak uğruna

görevlisinin diğer kişileri suça sevk etmesinin uygulama açısından kabul edilmediği, azmettirilmek suretiyle fiili gerçekleştiren kişinin azmettirildiği suç açısından elde edilen delilin hukuka aykırı olduğu kabul edilmektedir²⁹. Yargıtay da verdiği bir kararda kolluk

---

adil yargılamaya hakkı feda edilerek polisin kışkırtması sonucu elde edilen delil meşru kabul edilmemelidir. (Teixeria de Cortro Peri (36)/Portekiz davası Başvuru No:44/1997/828/1034). Gizli soruşturma yapan adli kolluk görevlisi soruşturma sırasında pasif bir davranışta bulunmanın ötesine geçmemeli, suçun işlenmesine teşvik eder bir tarzda etki uygulamamalıdır. (Costro/Portekiz per. 38). Somut olayda polis memurlarının faili suça kışkırtması ve mücadelesi olmadan suçun işlendiğine dair delil elde edilemiyorsa, polis memurunun kışkırtıcı ajan rolüne geçtiğinin ve adil yargılama hakkının ihlal edildiğinin kabulü gerekir. (Aynı yönde Costro-Portekiz per.39). Mahkemelerce sadece gizli görevlinin tutanaklarına dayanarak değerlendirme yapılmamalıdır, tutanaklar başka sonuca götürecek unsurlarla teyit edilmelidir. (a Contrario, Burak-Hun-Türkiye davası) (Hun-Türkiye davası başvuru no:17570/04). Sanık suç işleme potansiyeline sahip bir kişi olsa bile somut olayda görevlinin müdahalesinden önce failin suç işleme hazırlığında olduğunun başka delillerle desteklenmesi gerekir. Yani failin müdahale olmadan suçu işleyeceğinin başka delillerle kanıtlanması gerekir. (Hun-Türkiye davası).2-) CMK'nin 160 vd. maddeleri uyarınca Cumhuriyet Savcısı tarafından yapılan bir görevlendirmenin bulunması gerekir. CMK'nin 160 ve 161. maddeleri uyarınca Cumhuriyet Savcısının gizli soruşturma yapan adli kolluk görevlisi görevini, yazılı veya acele hallerde sözlü olarak vermesi gerekir. Cumhuriyet Savcısının yazılı veya sözlü emri olmadan yine CMK'nin 161/2. maddesi uyarınca adli kolluk görevlisinin Cumhuriyet Savcısına bilgi vermeden kimliğini gizleyerek adli işlem yapması hukuka aykırı olup elde ettiği delil de hukuka aykırı olduğundan, bu şekilde elde edilen CMK'nin 216/3. maddesi gereği hükme esas alınamaz. Kimliğin gizlenerek adli işlem ifası olağan bir işlem olmayıp ikincil bir tedbirdir. Bu tedbirin gerekliliği ve orantılılığının mutlaka Cumhuriyet Savcısı tarafından denetlenmesi gerekir. AİHM Hun-Türkiye davasında bu konuya şöyle temas etmiştir: "AİHS sınırları belirlendiğinde ve güvence altına alındığında gizli ajanla müdahaleye tolerans gösterebilir. "AİHM İsviçre-Lüdi kararında İsviçre makamlarının Alman polisi tarafından haberdar edilmesi, olayın soruşturma hakiminin bilgisi dâhilinde yürütülmesi sebebiyle 6. maddenin ihlal edilmediğine karar vermiştir. (Lüdi-İsviçre kararı başvuru No:12433/86).3-) Kolluk görevlisinin tutanağı delil olarak kabul edildiğinde diğer delillerle birlikte tutanağa da dayanılıyorsa mutlaka tutanak düzenleyiciler dinlenmeli, sanığa, tutanak ve düzenleyicilerinin anlatımlarına karşı savunma yapma imkânı sağlanmalıdır. AİHM Calabro-İtalya kararında "Gizli ajanın ifadeleri, başvuranın mahkûmiyetinde belirleyici faktör olmamıştır. Buna ek olarak başvurana yargılama aşamasında, soruşturmada görev alan polis memurlarını sorgulama, polis operasyonunun niteliği ve kullanılan usulleri netleştirme fırsatı vermiştir. Bu sebeple adil yargılamaya hakkı ihlal edilmemiştir", Yargıtay 18. CD, E. 2015/23578, K. 2017/2268.

²⁹ Anayasa Mahkemesi, hukuka aykırı delilin yargılamada tek veya belirleyici delil olarak kullanılıp kullanılmadığını ve bu hukuka aykırılığın bir bütün olarak yargılamanın adil olup olmadığını etkilemesine bakmaktadır: Anayasa Mahkemesi, Özlem Yıldırım Başvurusu, Başvuru No: 2022/73725. "Bu konuda değerlendirme yapılırken delillerin elde edildiği koşulların onların gerçekliği ve güvenilirliği üzerinde şüphe doğurup doğurmadığının da dikkate alınması gerekir (Güllüzar Erman, B. No: 2012/542, 4/11/2014, § 61). Hakkaniyete uygun bir yargılama, delillerin gerçekliği ve güvenilirliği konusundaki kuşkuvarın giderilmesini, delillerin güvenilirliğine ve gerçekliğine etkili bir şekilde itiraz etme fırsatının tanınmış olmasını zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda Anayasa Mahkemesi de delillere yönelik hukuka aykırılık iddialarıyla ilgili olarak başvuruvarlara delillerin gerçekliğine itiraz etme ve kullanılmalrına karşı çıkma fırsatı verilip verilmediğini, bu konuda silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkelerinin gözetilip gözetilmediğini, savunmanın menfaatlerinin korunması için onlara yeterli güvenceler sağlanıp sağlanmadığını incelemektedir (Orhan Kılıç, §§ 47, 48)", Anayasa Mahkemesi, Ferhat Kara

görevlilerinin kışkırtması sonucunda silah satan kişinin silah ticareti suçundan sorumlu tutulamayacağını, 6136 sayılı Kanunun m. 13/1'deki silah taşımak veya bulundurmaktan suçundan sorumlu olacağına karar vermiştir³⁰. Kolluk görevlilerinin eylemleri ise

Başvurusu, Başvuru No: 2018/15231. AİHM, "Bir delilin kabul edilebilir olup olmadığını veya başvuru sahibinin gerçekten suçlu olup olmadığını belirlemenin görevi olmadığını vurgulayan AİHM; bu konuda çözümlenmesi gereken sorunun -delilin elde edilmiş şekli de dâhil olmak üzere- yargılamanın bir bütün olarak adil olup olmadığını tespit edilmesi olduğunu ifade etmektedir. AİHM'e göre bu hususta yapılacak değerlendirme, söz konusu hukuka aykırılığın ve Sözleşme'deki başka bir hakkın ihlali durumunda tespit edilen ihlalin niteliğinin incelenmesini de kapsayacaktır. Yargılamanın bir bütün olarak adil olup olmadığı değerlendirilirken savunma haklarına saygı gösterilip gösterilmediğine de bakılmalıdır. Özellikle başvurucuya delillerin özgünlüğüne itiraz etme ve kullanımına karşı çıkma fırsatı verilip verilmediği değerlendirilmelidir. Buna ek olarak elde edildiği koşulların delilin doğruluğu ve güvenilirliği üzerinde şüphe oluşturup oluşturmadığı hususu da dikkate alınmalıdır. Bir delilin başka delillerle desteklenmesi tek başına yargılamanın hakkaniyetini zedelemese de delilin güçlü olmasına ve güvenilirliği konusunda riskin bulunmamasına bağlı olarak destekleyici delil ihtiyacı da zayıflar (Bykov/Rusya [BD], B. No: 4378/02, 10/3/2009, §§ 89, 90; Ilgar Mammadov/Azərbaycan (No.2), B. No: 919/15, 16/11/2017, §§ 208, 209). 109. AİHM'e göre yargılamanın bir bütün olarak adil olup olmadığı değerlendirilirken dava konusu suçun cezalandırılması ile amaçlanan kamu yararının ağırlığı da dikkate alınabilir ve gözetenilen kamu yararı, kişinin aleyhindeki delillerin hukuka uygun olarak toplanmasını gerektiren kişisel yarar karşısında üstün gelebilir (Jalloh/Almanya, § 97). Özellikle de tespit edilen Sözleşme ihlalinin mahiyetine yönelik yapılan incelemeye ilişkin olarak AİHM, birçok davada gizli dinleme araçlarının kullanımının Sözleşme'nin 8. maddesinin ihlaline yol açtığını zira bu şekilde yapılan müdahalenin kanuna uygun olmadığını belirtmiştir. Ancak bu şekilde elde edilen bilgilerin delil olarak kabul edilmesi -belirli bir davanın kendisine özgü koşullarında- Sözleşme'nin 6. maddesinin (1) numaralı fıkrası ile güvence altına alınan adil yargılanma ilkesi gereklerine aykırılık teşkil etmemiştir (Khan/Birleşik Krallık, B. No: 35394/97, 12/5/2000, §§ 29-35; Bykov/Rusya, §§ 94-105). 110. AİHM'e göre iç hukukta yeterli hukuki temeli bulunmadan veya hukuka aykırı vasıtalar kullanılarak elde edilmiş materyallerin yargılamada kanıt olarak kullanılması kural olarak -başvurucuya gerekli usule ilişkin güvencelerin sağlanmış olması ve materyalin baskı, zorlama ve tuzak gibi yargılamayı lekeleyebilecek yöntemlerle elde edilmemiş olması şartıyla- Sözleşme'nin 6. maddesinin (1) numaralı fıkrasındaki adil yargılanma standartlarına aykırılık oluşturmaz (Chalkley/Birleşik Krallık (k.k.), B. No: 63831/00, 26/9/2002)", Anayasa Mahkemesi, Ferhat Kara Başvurusu, Başvuru No: 2018/15231.

³⁰ "Dosya kapsamı ve toplanan delillere göre, 20/10/2007 tarihinde Polis Karakoluna gelen ihbarda sanığın silah ticareti yaptığı ihbarı üzerine, aynı gün Polis Memuru... nün telefonundan sanığa ait telefon aranarak 9 mm çaplı Baretta marka tabancanın 900,00 TL bedelle satışı konusunda anlaşma yapıldığı, saat 15.00 sıralarında tabancanın teslimi için buluşulduğunda sanığın yakalanarak tabancaya el konulduğu, sorgusunda daha önce ...'e silah sattığını ve anlaşmazlık sebebiyle silahı geri alacağını söyleyen sanığa görevlilerin ...'i telefonla arattıkları ve saat 16.00 sıralarında yapılan buluşmada ...'deki ... seri numaralı tabancaya el konulduğu, yine sanığın üzerinde yakalanan tabanca ile ...'de ele geçen tabancayı ...'tan aldığını söylemesi üzerine görevlilerin sanığa telefonla ...'i arattırdıkları, kararlaştırılan saat 18.00'deki buluşmada da ...'nin üzerinde bir adet seri numarasız tabancanın yakalandığı anlaşılmıştır. Türk Ceza Kanununun 1. maddesine göre Ceza Kanununun amacı "Kişi hak ve özgürlüklerini, kamu düzen ve güvenliğini, hukuk devletini, kamu sağlığını ve çevreyi, toplum barışını korumak, suç işlenmesini önlemektir." Ancak suç işlenmesinin önleneceğinden bahisle, başkalarına suç işletilmesi bu amaçla bağdaşmamaktadır. Kızgınlık, kırgınlık, öfke veya elem sebebiyle yahut ikramiye almak veya şüphelinin mallarına el koymak veya satın almak, eşi ile evlenmek, ünlü olmak, adını basında duyurmak, küçük hatalarının görülmemesi amacıyla kolluk kuvvetlerine yardım etmek gibi

herhangi bir amaçla, bir kimseye yönelik kışkırtıcı faaliyetlerde bulunulup ona suç işlettirilmesi, suç işlemeye yönlendirilmesi halinde yüklenen suçun oluşup oluşmayacağı ve suça kışkırtılan failin sorumluluğu olaysal olarak belirlenmelidir. Mevcut olan bir soruşturmada, suçun ortaya çıkarılmasını sağlamak için görevlilerin faaliyette bulunmaları mümkündür. Ancak Devletin görevi suç işlenmesini önlemek olup, organları vasıtasıyla kişilere suç işletmesi veya suç işleme eğilimini kuvvetlendirmesi, teşvik etmesi düşünülemez. Hukuk Devleti bireylerin hak ve özgürlüklerini korur. Devlet organlarının birtakım sebeplerle kişilere suç işletmesi ve sonra da failleri cezalandırması, cezalandırma hakkının kötüye kullanılmasıdır. Kamu görevlileri, görevlerini yerine getirirken Uluslararası Sözleşmeler, Anayasa ve yasalarla bağlı olup kabul edilen ilkelere aykırı davranamazlar. Bireyin hileli davranışlarla aldatılarak suç işlemesinin sağlanması devlete olan güveni zayıflatacağı gibi temel hakları da ihlal edecektir. Suç işleme düşüncesi bulunmayan bir kişinin heyecanlandırılarak, tahrik edilerek, duygularından yararlanılarak kışkırtılıp suçüstü yakalatmak veya cezalandırılmasını sağlamak amacıyla bir suç işlemeye yöneltilmesi, suç işlemesine yardım edilmesi, suç işlemesi için olanak tanınması halinde ona verilecek ceza adil olmayacaktır. Zira fail tarafından, hiçbir etki olmadan özgür iradesiyle işlenmesine başlanmış bir fiil olmayıp kışkırtma olmadığı takdirde belki de bu suçun işlenmesi söz konusu olmayacaktır. Manevi duyguların ön plana çıkarılarak aldatılıp suç işletilmesi, özgür iradesinin etki altına alınması halinde suç kastı olaysal olarak değerlendirilmeli delillerin elde edilmiş biçimi üzerinde durulmalı, hukuka aykırı olup olmadığı tartışılmalıdır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'sının 38, CMK'nin 148. maddeleri uyarınca yasak olarak elde edilen delillere dayanılarak hüküm kurulamaz. CMK'nin 206. maddesine göre de, kanuna aykırı şekilde elde edilen deliller reddolunmalı, 217. madde gereğince hukuka uygun şekilde elde edilen delillere dayanılarak karar verilmelidir. Ayrıca CMK'nin 230/1-b maddesinde, hükme esas alınmayan hukuka aykırı yöntemlerle elde edilen delillerin mahkûmiyet kararının gerekçesinde gösterilmesi gerektiği hükme bağlanmıştır. Hukuka aykırı olarak elde edilen delillere dayanılarak mahkûmiyet hükmü kurulamayacağından kolluk görevlilerinin, suçun ortaya çıkarılmasına yönelik faaliyetleri sırasında Anayasa ve AİHS'nde kabul edilen ilkelere uygun davranmaları, bireylerin haklarını ihlal etmemeleri zorunludur. Nitekim, AİHM'nin Teixeira de Castro/Portekiz, 09 Haziran 1998 kararında, iki sivil polis memurunun; uyuşturucu satıcılığı yaptığından şüphelenilen bir kişiyle görüşüp onun, başkasından temin ettiği uyuşturucuyu polis memuruna teslim ederken yakalandığı olayda, polis memurlarının başvurucunun suç işleme kapasitesini esasen pasif bir şekilde soruşturmakla kalmadıklarını, aksine suçun işlenmesini kışkırtacak şekilde kişiyi etkilediklerini, hareketlerinin görev tanımını aştığını, memurların müdahale olmaksızın suçun işleneceğini gösteren hiçbir şey bulunmadığını, bu sebeple AİHS'nin 6/1. maddesinin ihlal edildiğini kabul etmiştir. Yine, 21.03.2002 tarihli Calabro/İtalya ve Almanya davasında, bir suçun polis tarafından kışkırtılması halinde adil yargılanmaktan söz edilebilmesi için polisin kışkırtması olmasaydı bile suçun işleneceğine dair kesin kanıtların bulunması gerektiği belirtilmiştir. Vlachos/Yunanistan, 18 Eylül 2008- Teixeira de Castro ve Vanyan/Rusya, 15 Aralık 2005 tarihli kararlarında AİHM'nce, sınırları belirlendiği ve güvence altına alındığında gizli ajan ile müdahaleye tolerans gösterilebilse bile polis provokasyonun ardından toplanan delillerin kullanılmasına kamu yararının haklı kılınmayacağı, böyle bir uygulamanın esasen adil yargılama hakkından yoksun bırakır nitelikte olduğu sonucuna varılmıştır. AİHM'nin, Ramanaukas/Litvanya kararında, belirlenen ajanların, güvenlik güçleri mensupları veya onların isteğiyle müdahil olan kişiler yalnızca pasif bir şekilde suç teşkil eden eylemi incelemekle sınırlı kalmayıp bir sonuca ulaşmak için yani kanıt toplanarak veya kanıt sürmek için başka türlü işlemeyeceği bir suça azmettirmek nitelikte bir kişi üzerinde etkili olursa polisin provokasyonun mevcut olduğu kabul edilmiştir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi 2. Daire 15.12.2009 tarihli Burak Hun/Türkiye davasında; "Ajanın, başvuranın suç teşkil eden (uyuşturucu madde edinme ve satma suçu) eylemini sadece pasif bir şekilde incelememiş, başvurunu telefonla arayarak ve kullanımı ve satışı yasa ile yasaklanan madde temin etmesini talep ederek başvurunu suça azmettirmiştir. Başka bir deyişle, başvuran suç işleme potansiyeline sahip olmuş olsa bile dosya unsurlarına göre, somut hiçbir unsur, ajan X'in müdahalesinden önce, başvuranın suç teşkil eden bir eylem hazırlığında olduğunu ortaya

(azmettirme veya teşvik etme olmadan yapılan) CMK'nin 160 vd. maddeleri uyarınca Cumhuriyet savcısı tarafından yapılan bir görevlendirmenin bulunması sınırlandırılması şartıyla hem Yargıtay tarafından hem de AİHM tarafından hukuka uygun kabul edilmektedir. Hukukumuz açısından yetkili merciin emrinin ifası kapsamına giren bir hukuka uygunluk nedeni bulunmaktadır. Buna karşılık kişileri suça azmettirmek veya teşvik etmek suretiyle suç işlenmesine sebep olan kolluk görevlilerinin fiilleri hukuka aykırılık teşkil edecektir.

Yargıtay, adli kolluk görevlilerinin delil elde etmek amacıyla şüpheliden farklı tarihlerde eroin satın almalarının gerçek anlamda alım-satım ilişkisi olmadığını, delillendirme işlemi niteliğinde bulunduğunu belirterek birden fazla fiilin varlığını ve zincirleme suç kurallarının uygulanmasını kabul etmemektedir. Kolluk görevlilerinin şüphelinin ceza sorumluluğunu artıracak şekilde davranışlarda bulunmalarını (birden fazla satın alma eylemlerini ve bunların zincirleme suç kapsamında kabul edilmesini)

---

koymamıştır. Bu bağlamda AİHS, özellikle başvuranın adli sicilinin temiz olmasını ve organik bir örgütün söz konusu olmamasını dikkate almaktadır. Mevcut davada söz konusu az miktardaki uyuşturucu başvuranın evinde bulunmamıştır. Başvuran, ajan X'in talebi üzerine uyuşturucuyu üçüncü bir kişiden temin etmiştir. AİHM, mevcut davada, başvuranın mahkûmiyetinin özellikle, ihtilaflı polis operasyonu aracılığıyla toplanan kanıtlara dayandığı değerlendirmesinde bulunmaktadır. Nitekim dosya unsurlarına ve Hükümet'in görüşüne göre, söz konusu kanıtlar, başka nisbi unsurlarla teyit edilmemiştir. Polis soruşturmasının zorluklarını ve önemine dikkat eden AİHM, yukarıda söylenenler göz önüne alındığında, ajan X'in işlediği başvuranın işlediği suçu işlemeye azmettirici etkisi olduğu ve hiçbir şeyin, X'in müdahalesi olmadan, söz konusu suçun işlenebileceğini göstermediği kanaatindedir. Söz konusu müdahaleyi ve ihtilaflı ceza davasında kullanılmasını göz önüne alan AİHM, başvuranın davasının, AHİS'nin 6. maddesinin gerektirdiği hakkaniyete uygun niteliğini kaybettiği sonucuna ulaşmıştır." Failin, atılı suçu işlediğine dair yoğunlaşmış kuşku bulunması, bir soruşturmaya başlanmış olması halinde, bu kuşkuların giderilmesi için adli makamların bilgisi dâhilinde gizli soruşturmacı, muhbir, gizli görevli kullanılması mümkündür. Görevlinin müdahalesi adil yargılama hakkını ihlal edici nitelikte olduğu takdirde, sanığın suçu işlediğini gösteren diğer delillerin mahkûmiyete yeterli olup olmadığı, suçun nasıl işlendiği, suç eşyasının nerede ve nasıl bulunduğu, değerlendirilip sonucuna göre karar verilmelidir. Sanığın, kişisel ihtiyacı sebebiyle başka bir kişiye silah sattığına dair dosyada delil bulunmamaktadır. Yukarıda anlatılanlar birlikte değerlendirildiğinde somut olayda, kendisinin silah alıcısı olarak tanınan polis memurunun kıskırtması olmasaydı bile silah ticareti yapacağına ya da yaptığına dair mahkûmiyetini gerektirir nitelikte kesin, şüpheden uzak ve yeterli delil elde edilemediği, ceza hukukunun şüpheden sanık yararlanır genel ilkesi de göz önüne alındığında, yakalanan silah adedine göre sanığın eyleminin 6136 Sayılı Kanun'un 13/1. madde ve fıkrasındaki suçu oluşturduğu, 5237 Sayılı TCK'nin 3, 61/1. maddeleri de değerlendirilerek alt sınırın üzerinde ceza verilmesi gerektiği gözetilmeden, yazılı şekilde silah ticareti suçundan karar verilmesi suretiyle fazla ceza tayini...", Yargıtay 8. CD, 05.12.2017, E. 2015/15679, K. 2016/11110.

Anayasa’da ifade edilen hukuk devleti ilkesine (m. 2) ve AİHS’nin 6. maddesindeki adil yargılanma hakkına aykırılık olarak nitelendirmektedir³¹.

31 “Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 2. maddesinde, “Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk Devletidir” hükmü yer almakta olup, hukuk devleti, insan haklarına dayanan, bu hak ve özgürlükleri koruyup güçlendiren, eylem ve işlemleri hukuka uygun olan, hukuku tüm devlet organlarına egemen kılan, Anayasa ve kanunlarla kendini bağlı sayan, bağımsız yargı denetimine açık olan devlettir. Yargı organları da yargılama yaparken hukuk devleti ilkelerine dolayısıyla anayasa ve kanunlara uygun olarak hareket etmelidirler. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6. maddesinde hüküm altına alınan “adil yargılanma hakkı” kişilerin hukuk devleti kuralları içinde yargılanmasını öngörür. Bu kurala aykırılık, işlemin adil olmasını engeller. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nce verilen kararlarda; ajan veya polis memurlarınca, uyuşturucu madde ticareti yapma suçuna ilişkin olarak kişiyi suça azmettirme veya teşvik etme yoluyla elde edilen delillerin kullanılması “adil yargılama hakkının ihlali” olarak kabul edilmiştir. (AİHM’nin Burak Hum/Türkiye Davası, 15.12.2009 gün ve 17570/04 sayılı kararı ve Sepil/Türkiye Davası, 12.II.2013 gün ve 17711/07 sayılı kararı) Bu açıklamalar ışığında uyumsuzluk konusu değerlendirildiğinde; Adli kolluk görevlilerince 02.06.2012 tarihinde sanıktan eroin satın alınmasından sonra, onüç gün içerisinde toplam üç kez daha eroin satın alınmıştır. Adli kolluk görevlilerinin amaçları, uyuşturucu veya uyarıcı madde satın almak değil, sanığın bulunduğu mahalde uyuşturucu veya uyarıcı madde ticareti yapan kişileri tespit ederek, bu suça ilişkin delilleri toplamak olup, sanıktan aldıkları eroini devralma ve mal edinme iradeleri bulunmadığından, olayda gerçek bir alım satım söz konusu olmayıp, gerçekleştirilen eylem sanığın suçunu delillendirme işlemidir. Kolluk görevlilerince, öncelikle suç işlenmesinin önlenmesi için gerekli tedbirlerin alınması, suç işlenmesinden sonra ise işlenmiş olan suçun tespit edilerek, bu konudaki delillerin toplanması ve suç işlediği belirlenen kişinin başka bir suç işlemeye yönlendirilmeden yakalanıp adalet önüne çıkarılması gerekirken, şüphelinin ceza sorumluluğunu arttıracak şekilde davranışlarda bulunmaları halinde gerek Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 2. maddesinde düzenlenen “hukuk devleti” ilkesi, gerekse Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 6. maddesinde hüküm altına alınan “adil yargılanma” hakkı ihlal edilmiş olacaktır. Adli kolluk görevlilerince şüphelinin suç ortağı ya da ortaklarının olup olmadığı veya başka bir yerde gizlediği uyuşturucu veya uyarıcı madde bulunup bulunmadığını tespit etmek gibi nedenlerle, şüphelinin ilk alımdan sonra yakalanmayarak görevlilerce birden fazla alım yapılması durumunda da, esasen tek bir alım olayı ile şüphelinin satmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde bulundurma suçu ve suçunun delilleri ortaya çıktığından, şüphelinin sonraki alımlara konu uyuşturucu veya uyarıcı maddeyi önceki alımlardan sonra temin ettiğine ilişkin delil bulunmadığı ahvalde, satmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde bulundurmanın temadi ettiği kabul edilip, hareketin en ağırına göre ceza verilecek, birden fazla alım olduğundan bahisle TCK’nin 43. maddesi gereğince zincirleme suç hükümleri uygulanmayacaktır. Adli kolluk görevlilerince, 02.06.2012 tarihinde sanıktan eroin alınması üzerine, sanığın “satmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde bulundurma” suçu ve bu suça ilişkin deliller tamamen ortaya çıkmıştır. Adli kolluk görevlilerinin daha sonra aldıkları eroini, sanığın ilk satıştan sonra temin ettiğine ilişkin bir delil de bulunmamaktadır. Olayda adli kolluk görevlileri ile sanık arasında gerçek anlamda bir alım satım söz konusu olmadığından ve adli kolluk görevlilerince sanıktan yapılan ilk alımla sanığın “satmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde bulundurma” suçuna ilişkin olarak delillendirme işlemi yapıldığından, sanıktan yapılan sonraki alımların TCK’nin 43. maddesi kapsamında ayrı suç oluşturduğunun kabulü mümkün değildir”, CGK, E. 2014/10-843, K. 2015/280. Aynı yönde CGK, E. 2014/10-848, K. 2015/136.

III. GİZLİ SORUŞTURMA YAPAN ADLİ KOLLUK GÖREVLİSİNİN CEZA HUKUKU SORUMLULUĞU

Gizli soruşturma yapan adli kolluk görevlilerin ajan provokatör olarak hareket edemeyecekleri, kişileri suça teşvik edemeyecekleri veya azmettirmeyecekleri Yargıtay tarafından kabul edilmekle beraber, kolluk görevlilerin bu şekilde hareket etmeleri halinde ne şekilde hareket edileceği konusu ceza hukukunda tartışılmaktadır. Doktrinde gizli soruşturma yapan kolluk görevlilerin kişileri suça azmettirdikleri veya teşvik etmeleri halinde ceza hukuku açısından sorumlu olup olmayacakları, sorumlu olmayacaklarsa neden dolayı sorumlu olmayacakları noktasında farklı görüşler bulunmaktadır. Bu noktada bir görüş, şeriklik için çifte kastın bulunması gerektiği, fiile ilişkin kastın da suçun tamamlanmasına yönelik olması gerektiği, söz konusu kişilerde suçun tamamlanmasına yönelik kast olmadığından, kişilerin suç tamamlanmadan yakalanması için hareket edildiğini, dolayısıyla kolluk görevlilerinin cezalandırılmayacaklarını ileri sürmektedir³². Diğer görüşe göre, kişileri suça sevk eden kolluk görevlisinin bu kişiyi suçüstü halinde yakalaması durumunda iştirak halinde işlenen gönüllü vazgeçme hükümleri (TCK m. 41) gereğince cezalandırılmayacaktır³³. Diğer bir görüş, hukuka uygun nedenleri veya mazeret nedenleri (zorunluluk hali) gereğince kolluk görevlilerinin cezalandırılmayacaklarını belirtmektedirler³⁴. Bir başka diğer görüş, fiil, önceden alınan tedbirler nedeniyle hukuki değeri ihlal etmeyeceği için tipe uygun olsa da suç oluşturmayacağını (işlenemez suç) ifade etmektedir³⁵. Başka bir görüş, fiilin şekli anlamda tamamlandığı anda hukuki değer ihlal edildiğini, fiilin tamamlanması azmettirenin kastı kapsamı içinde kalıyorsa azmettirme kastının bulunduğu ve kolluğun cezalandırılabilceğini ifade etmektedir (şekli tamamlanma sınırı teorisi)³⁶. Bir diğer görüş, kolluk fiilin teşebbüs aşamasına kadar ilerlemesi için hareket ettiği, suçun konusunun başkaca tehlikeye düşmesinin söz konusu olmadığı hallerde

³² ÖZTÜRK, Bahri/ERDEM, Mustafa Ruhan: *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku*, 19. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019, s. 428.

DÖNMEZER, Sulhi/ERMAN, Sahir: *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, Genel Kısım (C. II)*, Yeniden Gözden Geçirilmiş Onbirinci Bası, Beta Basım Yayım, İstanbul 1997, s. 503; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, s. 531, 532.

³⁴ DEMİREL, Muhammed: "Uyuşturucu Madde Ticareti Suçlarında Alıcı Kılığına Giren Kolluk Görevlisinin Hukuki Niteliği ve Cezalandırılabilirliği", *CHD*, Nisan 2018, Sayı 36, s. 124 vd.

³⁵ Bu görüş için bkz.: ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, s. 533.

³⁶ HEINRICH, Bernd: *Ceza Hukuku, Genel Kısım-II* (Editör: Yener Ünver), Adalet Yayınevi, Ankara 2015, s. 341.

azmettirmenin gerçekleşmeyeceğini ileri sürmektedir. Ancak fiilin tamamlanması hesaba katılmışsa veya eylemin şekli olarak tamamlanması zorunlu ise (sırf hareket suçları) azmettirmenin mümkün olacağını kabul etmektedir (hukuken korunan değeri tehlikeye sokma sınırı teorisi)³⁷. Bir başka görüş, kolluğun davranışıyla suçun şekli anlamda tamamlanma aşamasına geçse de maddi anlamda tamamlanmadığını, genel anlamda kastının da bulunmadığını ileri sürmektedir (fiilin maddi anlamda tamamlanması ayrımını esas alan görüş)³⁸. Bir başka görüş ise, kolluğun eyleminin maddi yönden tamamlanmasını göze alması, ancak hukuki değerın onarılamaz şekilde zedelenmesini istememesi halinde cezalandırılmaması gerektiğini kabul etmektedir (hukuki değerin onarılamaz şekilde zedelenmesi teorisi)³⁹. Ayrıca doktrinde şeriklerin cezalandırma temeline göre de değerlendirme yapıldığı görülmektedir. Bunlardan kusura iştirak teorisi, azmettirmeyi, faili başlı başına suç yoluna bulaştırması nedeniyle cezalandırılması gerektiğini kabul ettiğinden kolluk görevlilerinin şerik olarak cezalandırılması gerektiğini benimsemektedir. Bağlılık teorisine dayalı nedensellik teorisi ise, kolluk görevlilerinin netice haksızlığını gerçekleştirmek istemediklerini, bu nedenle şerikliğin cezalandırılabilir olmadığını, hareketin haksızlığının mevcut olan haksızlığın şerike yüklenemeyeceğini ileri sürmektedirler. Bizim de katıldığımız kastın suçun tamamlanmasına yönelik değil de failin fiili üzerinden hukuki değerin ihlal edilmesine yönelik olması gerektiğini kabul eden bağlı hukuki değere saldırı teorisi ise, şerikliğin haksızlığını kısmen failin fiilinden, kısmen de katılanın kendisinin hukuki değere saldırısından kaynaklandığını, şerikliğin kendisine karşı da korunan hukuki değeri ihlal ettiği takdirde mevcut olduğunu kabul ettiğinden, doğrudan değil de failin fiiline katkı sağlamak suretiyle hukuki değeri ihlal eden kişinin fail üzerinden hukuki değeri ihlal etme kastı olmadığında, tam tersine hukuki değerin ihlal edilmesini önleme amacıyla hareket ettiğinde kişinin cezalandırılmaması gerektiğini ifade etmektedir⁴⁰.

---

³⁷ HEINRICH, s. 340.

³⁸ DEMİREL, s. 133, 134.

³⁹ HEINRICH, s. 343.

⁴⁰ Görüşler ve ayrıntılı bilgi için bkz.: DEMİREL, s. 144 vd.

Kolluk görevlilerinin kontrolü altında herhangi bir kişinin kullanılması halinde de azmettirmeye azmettirme çerçevesinde kolluk görevlilerinin sorumluluğu yukarıdaki gibi çözümlenmeye çalışılacaktır⁴¹.

SONUÇ

Gizli soruşturma yapan adli kolluk görevlisi, uygulamada CMK'nin 160 vd. maddeleri gereğince suç işleyen veya suç işleme şüphesi altında olan kişileri yakalamak ve delil elde etmek amacıyla görev yapmaktadırlar. Dolayısıyla da yargı kararlarına konu olan bir uygulamadır. Uygulamada gizli soruşturma yapan adli kolluk görevlilerinin hangi durumlarda elde ettiği delillerin kullanılabilceğinin özellikle AİHM kararları çerçevesinde açıklığa kavuşturulduğu görülmektedir. Adli kolluk görevlilerinin kişileri ajan provokatör gibi suça azmettirmeyecekleri, teşvik edemeyecekleri kabul edilmektedir. Ancak söz konusu adli kolluk görevlilerinin belirtilen şekilde hareket edemeyecekleri kabul edilmekle birlikte, tersi şekilde davranmaları durumunda ceza hukuku bakımından sorumlu olup olamayacakları, sorumlu olmayacaklarsa hangi gerekçeyle bunun mümkün olacağı bir netliğe kavuşturulamamıştır. Kanaatimizce şeriklik haksızlığını kısmen failin fiilinden, kısmen de kendisinin hukuki değere saldırısından aldığından, suç delillerini elde etmek ve kişileri yakalamak için hareket eden kolluk görevlisinin fail üzerinden hukuki değeri ihlal etme kastı olmadığına, tam tersine hukuki değer ihlal edilmesini önleme amacıyla hareket ettiğinde sorumlu olmayacağını kabul etmek gerekir.

---

⁴¹ DEMİREL, s. 103.

KAYNAKÇA

BİRTEK, Fatih: “Teixeira De Castro / Portekiz Davası (44/1997/828/1034)”, *TBB Dergisi*, 2010, Sayı 91, s. 409-430.

CENGİZ, Serkan/DEMİRRAĞ, Fahrettin/ERGÜL, Teoman/MCBRIDE, Jeremy/TEZCAN, Durmuş: *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Ceza Yargılaması Kurum ve Kavramları*, Türkiye Barolar Birliği, Ankara, 2008.

DEMİREL, Muhammed: “Uyuşturucu Madde Ticareti Suçlarında Alıcı Kılığına Giren Kolluk Görevlisinin Hukuki Niteliği ve Cezalandırılabilirliği”, *CHD*, Nisan 2018, Sayı 36, s. 101-160.

DÖNMEZER, Sulhi/ERMAN, Sahir: *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, Genel Kısım (C. II)*, Yeniden Gözden Geçirilmiş Onbirinci Bası, Beta Basım Yayım, İstanbul 1997.

EREM, Faruk/DANIŞMAN, Ahmet/ARTUK, Mehmet Emin: *Ceza Hukuku, Genel Hükümler*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 1997.

HEINRICH, Bernd: *Ceza Hukuku, Genel Kısım-II* (Editör: Yener Ünver), Adalet Yayınevi, Ankara 2015.

KARAKEHYA, Hakan: *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 5. Baskı, Nisan Kitabevi, Eskişehir, 2023.

ÖZBEK, Veli Özer/DOĞAN, Koray/BACAKSIZ, Pınar: *Türk Ceza Hukuku, Genel Hükümler*, 10. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019.

ÖZTÜRK, Bahri/ERDEM, Mustafa Ruhan: *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku*, 19. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019.